

Божидар Ковачевић

СЛУЧАЈ ВЛАДИМИРА СОЛОВЈОВА

I

Владимир Сергејевич Соловјов (Москва 29. 1. 1853 — Ускоје, крај Москве, 12. 8. 1900) помиње се обично као теолог и философ. Једни га сматрају претежно теологом, други више философом. Међутим и његова теологија и његова философска мисао биле су толико прожете личним осећањима и субјективним ставовима да су се његова делатност и његов живот завршили визијама. Нису то била екстатична виђења аскета у ортодоксном смислу него интелектуалистичке визије у којима су се спајали западни рационализам и „боготражење” својствено руском народу. Сем тога, Соловјов био је и песничка природа, па се и то осетило у његовим делима. Друштвено беспорочан био је то школски пример индивидуалистичке природе са најплеменитијим тежњама која је завршила демонством или, боље рећи, луциферством. Демон „подобием” анђео; случај не тако редак у историји религије и философије. Довољно је сетити се Толстоја који се усудује да прерађује јеванђеља и да мења речи и смисао Оченаша, који дакле исправља и самог Исуса Христа, не схватајући у својој духовној охолости Спаситеља: да ће небо и земља проћи, а речи његове неће.

Али мада уствари мислилац чије се учење и мисли у суштини не могу ускладити са хришћанским православљем, са савршеном вером, на пример, једног Достојевскога, Соловјов је имао пут донекле и доста дуго, паралелан путу Достојевскога, иако се пут Достојевскога увек завршавао у Богу, а Соловјов се најзад губи у мочварном беспућу далеко од опредељења православнога рускога народа. Али веома снажна и компликована, замамна личност Владимира Соловјова заслужује ипак особиту пажњу, мада и одлучан критички став.

Да би се разумело шта следује, ево неколико података о њему.

Детињство му је протекло у побожној и словенофилској атмосфери са родитељима веома културним. Као студент одушевио се западњачким позитивизмом и материјализмом, тражећи неку средину у идејама Давида Штрауса и Ернеста Ренана који су признавали Христа, али разумом (као да се Спаситељ може објаснити рационалистички!). Разуме се да је, следујући позитивистичким идејама, изгубио веру, али проучавајући Спинозу, на неки начин поврати је. После

тога, предаде се философији са свим религиозним заносом својственим руском народу. Професор на Московском универзитету, држао је курсеве о **Слободној теократији**, што је одушевило студенте, али се замерио на све стране, те га деликатно ослободише ових курсева задржавши му принадлежности.

Спречен да предаје, Соловјов се предаде писању и тако изабоше поред других на свет његова дела: **Чтенија о богочеловечестве** (1877); **О духовној власти в Русији** (1871); **Речи в памјат Достојевскаво** (1883); **Оправданије добра** (1898); **La Russie et L'Eglise universelle** (1889); **Три разговора** (1898).

О мислима у овим делима, уколико улазе у наше разматрање, биће говора у даљем излагању.

II

Када се говори о руским мислиоцима, обично се помињу Достојевски, Толстој, Плеханов, Лењин, Шестов, Берђајев као представници разних путева мисли.

Русија је, међутим, имала и друге, можда мање значајне, али ипак мислиоце веома утицајне, који су уобличавали њену мисао у најнепосреднији књижевни облик, у оглед, у расправу, дијалог.

Соловјов је један међу њима; не први, али један од најистакнутијих и најзначајнијих међу онима који су у свом времену владали јавним мишљењима. Рођен од оца, чувенога писца **Руске историје** која је заменила раније прослављено класично Карамзиново дело, Владимир Соловјов је посведочио од ране младости да ће превазићи оца. Као Блез Паскал он је чудо од детета. У седмој години живота, читајући житија светаца, он жели да живи подвижничким животом пустињака. Као наш Доситеј када је био ђак у Хопову.

Последњих година у гимназији Соловјов је крајњи материјалист и, мада ово изгледа парадоксално, индивидуалист. Он проучава Бихнера и једно вече уклања иконе са зидова . . . Његов отац, православни Рус до сржи, али интелектуалац и трпељив према туђим идејама и начелима, посматра ревносног атеисту са доброћудним осмехом и пушта свога сина да пролази кроз сва митарства душе, све перипетије и кризе духовног живота.

Соловјов одлази на универзитет, размишљајући о параболома Христовим. Спиноза га — опет један парадокс! — одбија од материјализма; у његовој етици Соловјов наилази на ставове који у њему врше нови преокрет. Али он још не пристаје уз Христова начела и будизам му неко време изгледа логичнији.

То дејствује у њему „фаустовски дух”. Он изучава науке трију факултета. Његова дипломска расправа о кризи западне философије, коју брани у двадесет и првој години (1874), узбудила је чак и људе који су се подсмевали таквим питањима. Дубоко познавање скоро свих европских језика, савремених и класичних, смела борба против позитивизма, младост и пророчански занос прославили су га чак и у круговима противничким. Зато је одмах после завршених студија добио понуду да држи предавања у школи где је дотад учио.

Његово дело **Филозофическија начела цјелново** (целокупнога) **знанија** (1887) рони већ у мистику. Он се изјашњава за неку врсту теософије. „Слободна теософија” органска је синтеза теологије, филозофије и науке, заснована на опиту. Једино ће таква синтеза, по њему, обухватити сву истину; ван ње, наука, филозофија и теологија само су одвојени, одломци знања, те не могу, дакле, ни на којем ступњу бити равни истини. Јасно је, по њему, да се до праве синтезе долази полазећи једним од ових трију путева. Али како је права наука по речима Соловјова, немогућа без филозофије и теологије, права филозофија без теологије и позитивне науке, а права теологија без филозофије и науке, то сваки од ових елемената развијен до крајњих граница добија синтетичан карактер и постаје интегрално сазнање. Тако се позитивна наука, кад се обрађује по истинитим начелима, претвара у „слободну теософију” ...

Иако је данас теософија с правом озлоглашена као израз синкретизма, а и зато што су њени апостоли отишли у враче и у врачаре, да не говоримо о самој основи њеној која је апсурдна, несумњиво је да је Соловјов указао мислиоцима будућности ипак један пут којим су касније пошли Берксон, Пол Валери, Тојнби и многи други тражећи сазнање у синтези логике и интуиције, па ма и не пристали на термин „слободна теософија” коју је Соловјов давао у прво време своме учењу. Мисао није нова — Карлајл је већ био дошао до ње другим путем — али готово нико је до тада, у његово време није изрекао са толико логичке повезаности и убеђења као млади руски мислилац Соловјов.

У Лондону, где је ускоро походио Карлајла, Соловјова називају руским Карлајлом. Он је сматрао да је нашао свој коначни пут и није хтео да скреће са њега.

III

Када је огласио своја чувена предавања о богочовештву Христовом, студенти свију петроградских великих школа узбунили су се и одлучили да омету предавача који се осмелио да изађе са таквом темом пред слушаоце „чисте науке”. Али кад млади професор (Соловјов је био тада у двадесет и петој години) уђе у дворану, слушаоци га не извиждаше, него понесени његовом речи и мислилачким заносом, са којим их је водио кроз „шуму симбола”, испратише га урнебесним плескањем, да дођу у још већем броју на идуће предавање. Пред њима је стајао несумњиво један од најхрабријих мислилаца у Русији тога времена. То се могло видети већ из првих његових речи: „Говорићу о извесним истинама које су данас туђе људској савести и данашњој цивилизацији. Али како интереси данашње цивилизације нису постојали јуче нити ће постојати сутра, нека ми је допуштено да прикажем оно што је важно у свим временима”.

За њега је, по његовим речима, важна само вечност и Христос као њен израз и симбол. „Инкарнација божанске речи у личности Христовој појава је новог духовнога човека, другога Адама” који не означава само једно посебно биће, него духовно човечанство уопште. У сфери вечног и божанског, Христос је, по Соловјову, вечно духовно средиште човечанства. Свет је, према његовом учењу, изван Бога

уколико је материјалан, али се стапа са божанством својим унутарњим животом, својом душом која се састоји у томе што се свако биће, иако је изван Бога, труди да буде свеобухватно и да се духом и свешћу својом сједини са Богом. Само се тако може разумети Исус и његово оваплоћење, које је последњи прстен у дугом ланцу ранијих инкарнација. Христос је за Соловјова други Адам.

У Соловјовљевој мисли о два Адама један се Адам јавља као праотац телеснога у нама, а други долази да у људско тело удахне дух, занос, сан о царству вечне правде, о царству Бога који није више крвожедни идол мексички и феничански, нити строги Саваот јеврејски, него пријатељ и друг сваког човека. Очишћен смрћу на крсту од материјалнога, Христос према мисли Соловјова постаје прави израз и оруђе духа Божијега, право спиритуално тело његово. У том новом, духовном телу, он васкрсава и постаје вожд човечанства. Сједињење божанства са природом, према визији Соловјова, биће остварено кроз цело човечанство, које је уствари тело Христово. Човечанство је Црква. Некада ограничено на малобројне општине првих хришћана, симболично тело Христово треба, по Соловјову, да обухвати цело човечанство и сву природу у облику једног организма који је у исто време и божански и човечански. Човечанство је, дакле, Црква, а Црква је тело Христово. Садање стање цркве одговара телу Христовом, његовом земаљском животу пре његова ускрсења; оно је, дакле крај све своје светости, подложно свима слабостима и патњама човечанским јер је све слабости и све патње човекове Христос примио на се. Цркву и религију, према Соловјову, тек чека слава, после искушења и патњи.

Од три главна кушања, хришћанство по њему већ трпи два. Црква, особито римокатоличка, хтела би да влада попут земаљских држава иако царство вере није од овога света. Због тога се од народа не тражи да проживе Христова начела; довољно је било признати и подложити се папи и римској цркви. Против тога се дигао протестантизам, али објашњавајући све више разумом хришћанска начела, нова црква је била прелашћена другим кушањем, рационализмом. Одатле до трећег последњег и најтежег кушања само је један корак. Власт крајњег позитивизма преовлађује, иако најбољи духови света, према уверењу Соловјова, увиђају да такав пут води у провалију.

У таквим мислима Соловјов брани докторску дисертацију која је, као и први његов школски рад, сва у борби против позитивизма. Највиши духови Русије скупљају се том приликом да га чују; Достојевски устаје болестан од одра, јер неће да пропусти одбрану овога мислиоца тако блискога њему.

IV

Изгледало је да ће после тога Соловјов сјајно напредовати на универзитету и, одиста, позивају га да држи предавања и у Петрограду. Али он је човек и сувише праве кичме да би сакрио своју осуду савременог живота. Због тога брзо долази у сукоб са околином. У својим огледима из примењене етике (**Право и морал**) он казује мишљење да је смртна казна последњи остатак у савременом животу варварскога казненог права и прастарих дивљачких обичаја.

Бришући без милости свога ближњег са листе живих, друштво тим изјављује како је сигурно да је тај и такав човек толико грешио у прошлости да низашта није у будућности. Међутим, друштво не само што не може знати шта је човеку у будућности суђено него му ни прошлост не може поуздано познавати, као што сведоче многе судске заблуде.

Баш тих дана десио се један догађај који је прекинуо мирни напредак Русије. Цар Александар Други, тобожњи „ослободилац мужика од феудалног ропства” ослобађајући их без доделе земље коју обрађују, био је убијен, јер његов рад није ишао у рачун ни противницима с крајње деснице, ни онима с левице. Пошто је осудио тероризам, Соловјов је у свом предавању изрекао ове знамените речи које би у свакој другој земљи могле бити само доказ родољубља и љубави према државној целини: „Данас се суди цареубицама и они ће по свој прилици бити осуђени на смрт. Али цар их може помиловати и, ако заиста осећа везе које га држе с народом, он треба да то учини. Народ руски не зна за две истине, а истина вели: Не уби! . . . Нека нови цар покаже пре свега да је хришћанин. Али ако прекрши заповести Божије, ако угази у крв, тада народ руски не може бити уза њ”.

Због тих речи, изговорених пред многим слушаоцима, Соловјов се морао одрећи универзитетских успеха. (Парадоксално је, али изгледа да су му ту „услугу” учинили људи из хришћанских кругова!). Кажу да је он тај поступак сматрао као провиђење, као миг судбине који га је упутио путем, једино погодним за његову природу и његове мисли. И заиста, одрекавши се службе, он постаје апостол, за једне јуродиви лудак, за друге најмудрији пророк. Он тада стиче једно обличје које се не заборавља. Он је одавно, још као сасвим млад човек постао пријатељ Достојевскога који је толико занесен њиме, не препознајући још дисидента који се почео у њему развијати, да једне године оставља породицу у сталном, уобичајеном месту свога летовања, да би путовао са Соловјовом.

Соловјов је тада посетилац многих петроградских московских кружока и скупова где се око њега отимају. Соловјов је апостол и у исто време као да је древни грчки философ који лутајући од града до града казује своје учење. Тај човек је доиста живео према својој мисли, лишен свих земаљских обзира и амбиција. Иако у првом реду мислилац, уствари ван оквира ма које црквене организације, он је био заточник у јавном животу универзалног хришћанства, једне једине хришћанске цркве, у којој би нашли места сви хришћани. Али да би се то постигло, по његовом мишљењу потребно је најпре допустити и спровести апсолутну слободу вере.

V

Југословенски римокатолички бискуп Јурај Штросмајер убрзо је приметио Соловјова и покушао да га искористи за своје далекосежне идеје, о уједињењу Јужних Словена помоћу римокатоличке цркве и словенских ћирило-методијевских традиција. У Бакову и на његовим славонским добрима, где га је Соловјов посећивао, они су водили дуге и срдачне разговоре о јединству цркава уздижући се

изнад тадашњих смерова католицизма и Ватикана. Бар тако се пред Соловјовом изражавао Штросмајер, један од најспособнијих поборника римокатоличке цркве на истоку Европе.

Једне ноћи Соловјов, неизлечиви ноћобдија, изишао је из своје собе и размишљајући шетао по ходнику ћаковачкога бискупскога двора. Кад је хтео да се врати, он опази да му је међу оних дванаест соба дуж ходника тешко наћи своју. Полако је отворио једну одају, али губећи се у извињавању, одмах је затворио, па је покушао отворити друга врата која такође нису била његова. Кад виде да су трећа закључана, те ни она не воде у његову собу, он, као и увек бојећи се да ни мрава не згази, престао је тражити своју ложницу. Шетајући тако по ходнику, сачекао је јутро и тек тада је опазио на једној соби притворена врата, како их је оставио излазећи! За доручком, кад га Штросмајер поче због тога задиркивати, Соловјов одговори: „Колико пута, тражећи истину или колебајући се око неког моралног опредељења, дође нам да застајемо пред вратима за која верујемо да су чврсто затворена, а међутим треба само да их гурнемо и врата би се широм отворила!”.

Познанство са Штросмајером утицало је врло много на Соловјова. И сувише снажан дух да би се потпуно изменио, Соловјов је тада многе своје мисли о римокатоличанству временом ублажио и ослободио се у великој мери својих неповерљивих гледишта на папство на римску грану хришћанства, одлазећи у противну крајност.

Штросмајер још није довољно објашњен. Римска црква која је тактично успела да задржи у свом крилу светога Фрању Асишког и да га не одагна у јеретике или дисиденте, задржала је, упркос његовом ставу против папске непогрешивости, и Штросмајера после његовог говора који је не само одјекнуо на концилу него и по целом свету, пошто се Штросмајер касније донекле повукао подвргавши се дисциплини и објавивши непогрешивост са олтара своје катедрале. Али је и даље у много чему остао онај амбициозни вођ који се чуо не само у Хрватској и по словенском југу него је желео да зрачи и у планетарним оквирима. Није, дакле, чудо што је млади Рус од тридесет и три лета (рођен 1853) у сусрету са четрдесет година старијим Штросмајером (1815—1905) имао шта чути и научити од великога старца. Омамни чар Штросмајерове личности до дна срца и душе обујмио је свега Соловјова.

Лаза Лазаревић који се, недавно пре Соловјова, сусрео са Штросмајером у Рогашкој Слатини (1884), пише мајци: „Ја сам му као одличном и чувеном човеку учинио визиту, не слутећи какав ће страشان утисак учинити на мене. Он је говорио одмерено, тихо, озбиљно. Али његов говор почеше да прате светле очи, његова рука час по се дизаше више главе и спушташе се на колена. Његова мисао утону у оно море, у коме се он дави из дана у дан, он поче говорити о нама, нашој земљи, нашој будућности. Али тај говор не беше налик ни на новинарски чланак... ни на патриотске песме у којима севају јатагани, ни на државнички поглед где се хладно, без осећања меће на теразије „да” или „не”, па се гледа које претеже, већ то беше неки чудноват тамјан који није могућно да се не пење ка небу — старац беше узео неки светитељски изглед, мени се кожа јежила да су ми од ње хаљине биле

тесне, и кад сам се опростио с њима, кад сам му пољубио руку и примио благослов, кад сам изашао, не знам ни сам како, на врата, тада ми је све лице почело дрхтати, а нешто налик на сузе ударило ми је на очи и — ручати нисам могао. И од то доба владика ми чудновато стоји пред очима, и никако ми не да да дођем к себи”.

Лаза Лазаревић провео је са Штросмајером ваљда само два сата, па се може замислити колико је тек дејство настало у онако страсној и многостраној природи какав је био Соловјов који се дуго дружио са бискупом. То је морало одјекнути и у његовој књизи коју је о трошку Штросмајеровом издао у Загребу (1887) не могући је објавити у Русији, где је за његова плућа ваздух свакога дана био све тежи. Ова књига, **Повест будућности теократије, испитивања о оријентацији светске историје ка истинитом животу**, у вези је са делом **Русија и универзална црква**, изданим после годину дана у Паризу. У овим књигама Соловјов проповеда јединство хришћана кроз непосредан, слободан приступ Христу. Тако би се, нешто упрошћено и најкраће, могао приказати његов став.

Руски римокатолици нису га разумели и један племић међу најважнијима који су били прешли у римокатолицизам, предлагао му је да му код папе изради допуштење да он, Соловјов, мислилац независан од сваке организације, може бити скривено католик. Наравно да Соловјову није био потребан тај начин уобичајен у римској цркви која није зазирала ни од каквога компромиса нити поступка у својој увек активној тежњи да постане једина и врховна власт света.

Соловјов је тврдио у својим списима, а и усмено, да између римске и руске цркве нема никакве суштинске разлике и да у раздвајању хришћанства на западно и источно није учествовала руска црква, па се и због тога осећао „универзалним хришћанином”.

Он је сматрао да је и даље у цркви у којој се родио, не поричући у исто време ни западну цркву. Али они који су тада били на челу руске православне цркве, имали су свакако разлога кад су забранили (1892) свим свештеницима у Русији да причешћују Соловјова за кога је причест била највећа тајна и најдубљи символ. Четири године доцније Соловјов се причестио код једног унијатског свештеника тј. римокатолика источнога, словенскога православног обреда, каквих је било у Украјини, Белој Русији, Пољској . . . (Има их и у Југославији, Русина и Украинаца, и у Жумберку на граници Словеније и Хрватске, где су Срби католичени на тај начин што им је остављен словенски језик и источна литургија, под условом да признају папски примат и да се одрекну поштовања Св. Саве и српскога имена). Многи римокатолички писци од тог тренутка сматрали су Соловјова католиком, иако се он није никада одрекао Православне цркве нити формално пришао римокатоличкој.

VI

Предсмртно његово дело (**Три разговора о рату, моралу и вери**, 1899) завршна је његова реч не само зато што је последња, него и што садржи једну чудну, потресну и пророчанску визију о будућности света. Из тога се дела јасно види да Соловјов није постао римокатолик

него је, ако се тако може рећи, остао нека врста слободна мислиоца опште хришћанске оријентације са дубоком религиозном инспирацијом, са потресним виђењима у којима се меша философија са хришћанском интуицијом.

Преминувши у праскозорје двадесетого века у четрдесет осмој години живота, Соловјов овако говори о двадесетом столећу. „Двадесети век био је доба последњих великих ратова, унутарњих раздора и револуција. Најглавнији рат проузрокован је једним идејним покретом, рођеним крајем деветнаестог века и названим панмоноголизам. Користећи се приликом у Европи, захвативши најпре Кореју, па онда и Пекинг, где им беше од помоћи кинеска екстремна партија, Јапанци збацише стару манџурску династију и поставише на њено место једног јапанског владара . . . Први цар из јапанске куће срећно је окушао оружје одагнавши Французе из Токинга и Енглезе из Бурме, те тако Царству Средине прикључи целу Индокину. Његов наследник, од матере Кинескиње, мобилисао је у кинеском Туркестану четири милиона људи. И док је Цун Ли Јамин поверљиво изјављивао руском посланику да је ова војска намењена освајању Индије, кинески владар упаде у Сибир, подиже народе на устанак, пређе Урал и захвати сву средњу и источну Русију. Освајач затим упаде у Немачку. Немци су имали времена да се спреме и једна монголска армија беше уништена. Али у том тренутку ратнички дух победи у Француској и милион француских бајонета би забодено у леђа Немачке. Између наковња и чекића Немци примише услове монголског вође и разоружаше се. Французи су били прерадосни; почеше да се братиме са жутима. Сваки траг о војној дисциплини изгуби се у њих. Монголски вођ нареди тада својим војскама да истребе савезнике који више нису корисни, што би учињено са кинеском тачношћу”.

Као што се види, Соловјов се упустио у предвиђања. Да ће му се пророчанства испунити није вероватно, али је ипак интересантно пратити даље његово излагање које, уосталом, никад не треба буквално схватити.

„Најзад тајне међународне организације припремише једну огромну европску заверу да истерају Монголе и поврате независност Европе . . . У договорени час монголски војници беху побијени, а азијатски радници протерани . . . Нови монголски император, унук великог освајача, појури из Кине у Русију, али његове неизбројне чете потуче европска војска. Остаци његових растурених војника вратише се у срце Азије, и Европа оста слободна . . . Природна последица тога беше да Европа у двадесет и првом веку поста савез мање или више демократских заједница Сједињених европских држава”.

Пошто је објаснио како је та нова, препорођена Европа одбацила теоретски позитивизам и материјализам, али се у исто време ослободила и сваког догматизма (оно нешто ретких верника у исти мах су мислиоци далеко од сваког „формализма”), Соловјов прелази у визије, мутне и за нас неразумљиве и неприхватљиве.

Хришћани, вођени папом Петром, оцем Јованом и професором Паули, симболично названим тако према апостолима Петру, Јовану и Павлу, у којима Соловјов гледа представнике римског католицизма, православља и протестантизма, уједињују се у општу, универзалну цркву, и на висинама јерусалимским дочекују Последњи суд и други силазак Христов на земљу.

Соловјов није могао после тога ништа више рећи човечанству. Неколико месеци након овога тестаментa Соловјов умире на самом завршетку деветнаестог века.

Две године пред смрт (1898) објавио је „Оправданије Добра, наравственаја философија”. У овом делу Соловјов поистовећује Добро с истином, што је једини пут за све и свакога. Први одељак проучава Добро у природи људској; у другом одељку испитује Добро које потиче од Бога; у трећем врши анализу дејствовања Добра у историји човечанства. Овај последњи одељак пун је оптимизма, јер претпоставља остварење царства Божјег на земљи и јединствене опште цркве. Политика подређена моралу сјединиће човечанство једном универзалном религијом. Ова његова последња реч имала је великог успеха у свој Русији.

Али у тој мисли о коначном, завршном и статичном тријумфу Добра израженом у религиозном синкретизму, налази се главна заблуда Владимира Соловјова. Кроз сва његова дела осећа се тежња да буде коначни последњи месија, да превазиђе Логос, да његова мисао и вера буду последња инкарнација Спаситеља. Као да се може превазићи Христос! Зато, крај свег интересовања за визионарство Соловјова, за његову тежњу да кроз „универзалну цркву” уједини цело човечанство, да каже коначну словенску реч о сазнању Бога, не можемо а да га не ставимо у лимб оних даимонских душа које су се заваравале да ће моћи нешто додати Логосу, израженом у ортодоксном хришћанству, стално посведочаваном у цркви цариградској, грузинској, грчкој, руској, бугарској, српској, румунској и осталим црквама непосредно надахнутим од Христа Сведржитеља, апостола и отаца.

Давно је речено да је „пакао поплочан најбољим намерама” и да ни најплеменитије тежње не вреде ако им је „почва јеретичка”. То је управо случај и трагедија даровитог мислиоца и великога „видиоца” Владимира Соловјова.

Summary

Božidar Kovacević

THE CASE OF VLADIMIR SOLOVJOV

Vladimir Solovjov (1853—1900), Professor of Philosophy in Russia, author of „Lectures on God-Man” (1877), „Spiritual Authority in Russia” (1871), „A Memorial Sermon on Dostoevsky” (1883), „Vindication of the Good” (1898), „Russia and the Universal Church” (1889), „Philosophical Principles of the Whole Knowledge” (1887), „Three Dialogues” (1899), — maintained a sort of „free theosophy”, an organic synthesis of theology, philosophy and the experimental sciences. According to him, only Eternity and Christ as its expression and symbol are significant. The Church and Religion, Solovjov thought, are to experience glory after temptations and sufferings experienced as a result of utter positivism, although most

eminent people believe that such a way leads to destruction. When Solovjov asked the Russian Tsar Alexander II to refuse to sign the death sentences for some assassins, he was suspended from the University. He was in touch with the Roman-Catholic Bishop of Đakovo (today Yugoslavia) Josip Strossmeyer, at whose expense he published in Zagreb his „History of the Future of Theocracy, Researches on the Orientation of World History towards the True Life“. The Russian Orthodox Church, because of Solovjov's »free theosophy« and other extreme views, excluded him from its community. His last work „Three Dialogues“ is a vision of a union of Christians into a Universal Church, as well as of the destruction of the West under the assault of the yellow men coming from the East.